

İslam Tarihi Kaynaklarına Göre

Nuh Tufanı ve Cudi Dağı

Prof. Dr. Hüseyin Güneş

DTA Yayıncılık | DTA Publishing

Yayın No | Publication Number: 95

Kitap Adı: İslam Tarihi Kaynaklarına Göre Nuh Tufanı ve Cudi Dağı
Book Title: Noah's Flood and Mount Cudi in Islamic Historical Sources
Yazar | Author: Hüseyin Güneş | orcid: 0000-0001-8312-4444

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book
Yayın Tarihi | Publication Date: Şubat 2026 | February 2026
Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish
Ebat | Dimensions: 13.5 x 21
Baskı Sayısı | Edition: 3
Sayfa Sayısı | Pages: 178
ISBN: 978-625-5959-99-7
E-ISBN: 978-625-5959-98-0
DOI: 10.70717/dta.9786255959980

Atıf Bilgisi | Cite as: Güneş, Hüseyin. *İslam Tarihi Kaynaklarına Göre Nuh Tufanı ve Cudi Dağı*, Bursa: DTA Yayıncılık, 2026

1. Din | Religion
2. İslam Tarihi | Islamic History
3. Nuh Tufanı | The Flood of Noah

Kapakdaki Görsel | Image on the Cover: Haydar Hatemi'nin "Stories of the Messengers" galerisinden.

Kapak ve Mizanpaj | Cover Design and Layout

Samet Torun - Ahmet Tunçdemir

Sertifika Numarası | Certificate Number: 74919

Yayıncı | Publisher: DTA Yayıncılık Bilişim Ltd. Şti.

Odunluk Mah. Akademi Cad. Zeno Business Center 2C/28 Nilüfer/Bursa

+90 507 227 1297 | bilgi@dtayayincilik.com.tr | www.dtayayincilik.com.tr

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.

Sertifika Numarası: 47479

Copyright © Bu Eserin bütün hakları DTA Yayıncılık'a aittir.

Yayınevinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Copyright © All rights of this work belong to DTA Publishing. Without the permission of the publishing company, the whole or part of the book cannot be printed, published, reproduced or distributed electronically, mechanically or through photocopying.

İslam Tarihi Kaynaklarına Göre

Nuh Tufanı ve Cudi Dağı

Prof. Dr. Hüseyin Güneş

Bursa 2026

Yazar Hakkında / About the Author

Hüseyin Güneş

Hüseyin Güneş, 1994 yılında Mardin İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. 1999 senesinde Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde lisansını bitirdi ve aynı üniversitede yüksek lisans ve doktora yaptı (2009). Bu arada Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde imam-hatip, vaiz ve ilçe müftüsü sıfatıyla hizmet etti (1999-2010). Akabinde Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslâm Tarihi Anabilim Dalına Yrd. Doç. Dr. olarak atandı. 2014 yılında İslâm Tarihi alanında Doçent ve 2019 senesinde Profesör unvanını aldı. Halen aynı kurumda akademik çalışmalarını sürdüren yazar, evli ve altı çocuk babasıdır.

Hüseyin Güneş graduated from Mardin Imam Hatip High School in 1994. He completed his undergraduate studies at Selçuk University, Faculty of Theology in 1999, and subsequently earned his master's and doctoral degrees (2009) from the same university. During this period, he served within the Presidency of Religious Affairs as an imam-hatip, preacher, and district mufti (1999-2010). Afterwards, he was appointed as an Assistant Professor to the Department of Islamic History at Şırnak University, Faculty of Theology. He became an Associate Professor in the field of Islamic History in 2014 and attained the title of Professor in 2019. Currently continuing his academic studies at the same institution, the author is married and a father of six.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	7
--------------	---

GİRİŞ

1. Amaç ve Kapsam	11
2. Kaynaklar.....	14

Birinci Bölüm

İSLÂM TARİHİ KAYNAKLARINA YANSIYAN TÛFAN AYETLERİ

1. Tevrat Ayetleri	21
2. İncil Ayetleri	31
3. Kur'ân-ı Kerîm Ayetleri.....	33

İkinci Bölüm

İSLÂM TARİHİ KAYNAKLARINDA GEÇEN TÛFAN RİVAYETLERİ

1. Hz. Muhammed'e Atfedilen Rivayetler.....	43
2. İbn Abbâs Rivayeti	47
3. İbn Ömer Rivayeti.....	61
4. Ubeyd b. Umeyr Rivayeti	62
5. Mücâhid Rivayeti	63
6. Vehb b. Münebbih Rivayeti	65
7. Katâde Rivayeti	70
8. Diğer Rivayetler.....	72

Üçüncü Bölüm

İSLÂM TARİHÇİLERİNİN ANLATIMIYLA NÛH TÛFANI

1. Hz. Nûh'un Mücadelesi ve Tûfanın Sebepleri	82
2. Gemi İnşası.....	88
3. Gemiye Alınanlar	91
4. Tûfanın Kopması.....	95
5. Geminin Karaya Oturması	98
6. Nûh'un Yaşı.....	101
7. Tûfanın Evrenselliği.....	104

Dördüncü Bölüm
**İSLÂM TARİHİ KAYNAKLARINA GÖRE
GEMİNİN İNDİĞİ DAĞ**

1. Cûdî Dağı	110
1.1. Cûdî Kavramı	110
1.2. İslâm Tarihçilerinin Cûdî Dağı Hakkındaki Görüşleri.....	114
1.3. İslâm Coğrafyacıları ve Gezinlerinin Cûdî Dağı Hakkındaki Görüşleri.....	118
2. Ağrı Dağı.....	131
2.1. Ararat Kavramı.....	131
2.2. İslâm Tarihi Kaynaklarında Ağrı Dağı	132
3. Nûh'un Gemisinin Cûdî Dağı'na İndiğine Dair Bazı Deliller	137
Sonuç	145
Kaynakça.....	149
Extended Summary.....	163
Dizin.....	167

ÖN SÖZ

Başta Tevrat olmak üzere kutsal kitaplarda ayrıntılı olarak yer verilen Hz. Nûh, insanlığın ikinci atası olarak kabul edilir. Kur'ân-ı Kerîm'de adı müstakil bir sureye verilmiş olup kırk küsur yerde kendisinden bahsedilmekte; azimle sürdürdüğü uzun soluklu tevhid mücadelesinin neticesinde küfür ve azgınlıkta ısrar eden kavminin başına gelen tûfan hadisesi bir ibret vesikası olarak öne çıkarılmaktadır. Bu minvalde Kur'ân-ı Kerîm'de geçen Nûh kıssası dışında, başta Tevrat olmak üzere Yahudî kaynaklı haber ve hikâyelerin etkisiyle üretilmiş tûfanla ilgili çok sayıda rivayet ve anlatım, özellikle İslâm tarihi ve tefsir kaynaklarında kendine yer bulmuştur. Kuşkusuz ekseriyeti uydurma olan bu rivayet ve anlatımlar, "İsrailiyat" damgası vurularak tamamen göz ardı edilebilir. Ancak söz konusu rivayetlerin, ilk dönem İslâm toplumunda hâkim olan tûfan düşüncesinin bir yansıması olduğu veya toplumdaki tûfan tasavvurunun büyük ölçüde bu rivayetlerin etkisiyle şekillendiği açıktır.

Diğer yandan tûfan sularının çekilmesiyle beraber Nûh'un gemisinin üzerine oturduğu düşünülen dağ, günümüzdeki yaygın Tevrat nüshalarında "Ararat" olarak zikredilmekle birlikte Kur'ân-ı Kerîm'de "Cûdî" adıyla anılmaktadır. Batılı bazı gezgin ve araştırmacıların, Tevrat'ta sözü edilen Ararat'ın Ağrı Dağı olduğu fikrini öne çıkarması üzerine özellikle son asırlarda Ağrı Dağı'na olan ilgi artmıştır. Fakat söz konusu fikrin ne ölçüde gerçeği yansıttığı ve adı geçen dağın kendisine gösterilen bu yoğun ilgiyi ne derece hak ettiği tartışmalıdır. Ağrı ve Cûdî dağlarının bulunduğu toprakların on dört asırdır Müslümanların hâkim olduğu devlet sınırları dâhilinde olmaları hasebiyle söz konusu dağlarla ilgili İslâm geleneğinde hâkim olan tûfan tasavvurunun bu tartışmada belirleyici rol oynayacağı muhakkaktır.

Kuşkusuz İslâm geleneği ve bu gelenekte farklı dönemlerde hâkim olan düşünce ve tasavvurların mahiyetini bizlere en iyi şekilde açıklayan unsurların başında İslâm tarihi kaynakları gelmektedir. Biz de bu çalışmada klasik İslâm tarihi kaynaklarında yer alan rivayet ve anlatımlardan hareketle ilk dönem İslâm toplumunda mevcut olan tûfan tasavvurunun ne olduğunu belirlemeye ve başta Nûh'un gemisinin indiği dağ olmak üzere Nûh (a.s.) ve tûfanla irtibatlandırılan mekânların hangileri olduğunu tespit etmeye çalıştık.

Dört bölüm halinde hazırladığımız çalışmanın birinci bölümünde Tevrat, İncil ve Kur'ân-ı Kerîm'de geçen tufânla ilgili ayetlere yer verilmiştir. Buradaki ayetlerin yorum, tenkit veya mukayesesi, çoğunlukla konunun uzmanlarınca yapılan çalışmalara havale edilmiş; daha çok bunların İslâm tarihi kaynaklarında öne çıkarılan kısımlarına vurgu yapılmıştır.

İkinci bölümde klasik İslâm tarihi kaynaklarında yer alan rivayetler ele alınmıştır. Rivayetler, râvi ismine göre tasnif edilerek sıralanmış; kaynaklarda râvisi veya kâili belirtilmeden meçhul sigalarla nakledilen rivayet ve anlatımlar buraya alınmamıştır.

Üçüncü bölümde klasik İslâm tarihçilerinin bakış açısıyla tûfan hadisesi anlatılmaya çalışılmıştır. Bu anlatımda İbn Sa'd, İbn Kuteybe, Ya'kûbî, Taberî ve Mes'ûdî gibi ilk dönem İslâm tarihçilerinin eserlerinde geçen rivayet, hikâye, bilgi ve tespitler esas alınmıştır. Eserlerinde geçen tûfan rivayetlerinin kaynağını zikretmedikleri için önceki bölümde yer verilmeyen Ya'kûbî ve Mus'udî'nin anlatımları burada büyük bir yekûn oluşturmaktadır. Ayrıca konuya ilişkin olarak İbn Asâkir'in aktardığı farklı rivayetlere kısmen değinilmiş; diğer tali eserlere ise ilgili yerlerde atıfla yetinilmiştir.

Dördüncü bölümde İslâm tarihi kaynaklarınca tufândan sonra Hz. Nûh'un gemisinin bulunduğu düşünülen mekânlara yer verilmiştir. Kuşkusuz İslâm tarihçileri, tûfan sularının çekilmesiyle birlikte Nûh'un gemisinin Cûdî Dağı üzerinde

durduğu inancındadırlar. Onun için öncelikle İslâm tarihçileri ve coğrafyacıları ile Müslüman gezginlerin eserlerinde Cûdî Dağı ve çevresi hakkında verdikleri bilgiler tahlil edilerek Nûh tûfanı bağlamında konuya nasıl baktıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra, özellikle son asırlarda Nûh tûfanıyla ilişkilendirilen Ağrı Dağı üzerinde, konumuzla ilişkisi çerçevesinde, ana hatlarıyla durulmuştur. Sonuç kısmında çalışmanın neticesinde ulaşılan hükümler sıralanmış ve konuyla ilgili yapılabilecek başka çalışmalar hakkında tekliflerde bulunulmuştur.

Bu çalışmanın müsveddelerini okuma zahmetinde bulunarak düzeltme, tenkit ve yönlendirmeleriyle bizlere yardımcı olan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Bahattin DARTMA, Prof. Dr. Abdurrahman ACAR, Prof. Dr. Mehmet Salih ARI, Prof. Dr. Abdalbaki GÜNEŞ, Prof. Dr. İbrahim KUTLUAY ve Prof. Dr. Hamdi GÜNDOĞAR beyefendilere teşekkür ederim. Ayrıca Cûdî Dağı ve çevresinde bulunan Hz. Nûh ve tûfanla ilintili mekânların tanıtımında bizlere yardımcı olan tüm Şırnak'lı dostlarıma ve bu çalışmanın yayınlanmasında emeği geçen DTA Yayıncılık ekibine minnettar olduğumu ifade etmek istiyorum.

Hüseyin GÜNEŞ
Şırnak - 2026

KAYNAKÇA

- AAlten, Gerrit, "J. J. Struys'un Ağrı Dağı'ndaki Nûh'un Gemisi Hakkındaki Görüşleri: A 17. Century Dutch Travellers Encounter With Noah's Ark on Mt. Ararat", *II. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh'un Gemisi Sempozyumu*, edit. Oktay Belli, İstanbul 2009, s. 192-198.
- Acar, Abdurrahman, "İslâm Coğrafyacılarına Göre Ağrı Dağı ve Çevresi", *II. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh'un Gemisi Sempozyumu*, edit. Oktay Belli, İstanbul 2009, s. 245-251.
- Acar, Abdurrahman, "İslâm Coğrafyacılarına Göre Şırnak ve Çevresi", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, edit. M. Nesim Doru, Ankara 2010, s. 79-85.
- Acar, Abdurrahman, "Memlûklü Devri Tarihçisi İbnü'l-Cezerî ve Cizreye Dair Yazdıkları", *Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre (Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu Bildirileri)*, edit. M. Nesim Doru, İstanbul 2012, s. 33-41.
- Açıklan, Bünyamin, "Tefsir Literatüründe Nûh (a.s.) Kıssası", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, edit. M. Nesim Doru, Ankara 2010, s. 35-40.
- Açmaz, Halil İbrahim, *Muhtelif Dinlerde Tûfan*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Kayseri 1991.
- Ahmed b. Hanbel (241/661), *Müsned*, I-VI, nşr. Müessesetü Kurtuba, Kahire ty.
- Ahmed Ramazan Ahmed, *er-Rihle ve'r-Rehhâletü'l-Müslimûn*, Dârü'l-Beyânî'l-Arabî, Cidde ty.
- Akbıyık, Ali, *Abdullah b. Abbâs Hayatı ve Şahsiyeti*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007.
- Akkan, Erdoğan, "Pluvian Dönem ve Tûfan Olayı", *Hz. Nûh'tan Günümüze Cizre Sempozyumu*, edit. M. Sait Özervarlı, İstanbul 1999, s. 31- 35.

- Aksoy, Bilal, *Çağdaş Bilimlerin Işığında Nûh'un Gemisi ve Tûfan, İnsanlık Yolu Yayınları*, Ankara 1987.
- Alusî, Şehâbeddîn Mahmûd b. Abdullâh (1270/1854), *Rûhü'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, I-XXX, Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabi, Beyrut ty.
- Apak, Adem, "Siyere Kaynaklığı Açısından Kur'an'ın Değeri ve Önemi", *İSTEM: İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikisi Dergisi*, 2010, cilt: VIII, sayı: 16, s. 9-18.
- Aydemir, Abdullah, *İslamî Kaynaklara Göre Peygamberler*, TDV yay., Ankara ty.
- Barnabas İncili*, çev. Mehmet Yıldız, Kültür Basın Yayın Birliği, 3. bs., İstanbul ty.
- Bayraktar, Halil, *Küresel Yok Oluş: Nûh Tûfanı*, Tuva Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Bayram, Sadi, *Kaynaklara Göre Güney-Doğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1989.
- Bekrî, Abdullah b. Abdülaziz el-Endelüsî, *Mu'cemü Mesta'cem min Esmâil Bilâd ve'l-Mevâzi'*, thk. Mustafa es-Sekkâ, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut ty.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahya (279/892), *Fütûhu'l-Büldân*, thk. A. Enis et-Tabbâ – Ö. Enis et-Tabbâ, Müessesetü'l-Meârif, Beyrut 1987.
- Belli, Oktay, "Tarih Boyunca Ağrı Dağı", *I. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh'un Gemisi Sempozyumu (Doğubeyazıt, 2005)*, edit. Oktay Belli, İstanbul 2007, s. 4-21.
- Berzencî, Muhammed b. Tahir, *Sahîhu Târihi't-Taberî*, I-XIII, Dâru İbn Kesîr, Dımaşk-Beyrut 2007.
- Best, Robert M., *Noah's Ark and the Ziusudra Epic*, Enlil Press, Florida 1999.
- Bilge, Mahmut, *Nûh (a.s.) ve Tûfan*, Ankara 1965.
- Birişik, Abdülhamit, "Katâde b. Diâme", *DİA*, İstanbul 2002, c. XXV, s. 22-23.
- Bozkurt, Nahide, "Hz. Muhammed'in Biyografisi Üzerine", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002/1, cilt: I, sayı: 1, s. 160-167.

- Bucaille, Maurice, *Müşpet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an*, çev. Mehmet Ali Sönmez, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 5. bs., Ankara 1997.
- Budda, Hilmi Ömer, *Kurban ve Tûfan Üzerine Makaleler*, haz. Bekir Zakir Çoban, İnsan Yayınları, İstanbul 2003.
- Burgess, Gelett, *The Maxims of Noah*, The Ballentyne Press, London 1913.
- Câhız, Ebû Osman Amr b. Bahr (255/868), *Kitâbü'l-Hayavân*, thk. A.M. Harun, Mektebetü'l-Câhız, 2. bs., Kahire 1965.
- Canbek, Ahmet, *Abdullah b. Ömer'in Hayatı, Kişiliği ve İslâm Tarihindeki Yeri*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa 2010.
- Candan, Ergun, *Nûh'un Gemileri*, Sınır Ötesi Yayınları, 2. bs., İstanbul 2008.
- Cevherî, İsmail b. Hammâd (393/1003), *es-Sihâh*, I-VII, thk. Ahmed A. Attar, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 4. bs., Beyrut 1990.
- Cohn, Norman, *Noah's Flood: The Genesis Story in Western Thought*, Yale University Press, London 1999.
- Çakan - Eroğlu, İsmail L. - Muhammed, "Abdullah b. Abbas", *DİA*, İstanbul 1988, I, 76-79.
- Çakan - Solmaz, İsmail L. - N. Mehmet, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücâdelesini*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2008.
- Çığ, Muâzzez İlmiye, *Sümerlilerde Tûfan Tûfanında Türkler*, Kaynak Yayınları, 7. bs., İstanbul 2011.
- Çimen, A. Emin, "Hz. Nûh'un Yaşam Süresi Üzerine", *II. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh'un Gemisi Sempozyumu*, edit. Oktay Belli, İstanbul 2009, s. 223-231.
- Dartma, Bahattin, "Nûh (a.s)'un Gemisini Demirlediği Yere Dair", *Kur'an Mesajı: İlmi Araştırmalar Dergisi*, 1999, cilt: II, sayı: 13,14,15, s. 140-146.
- Dartma, Bahattin, "Nûh Tûfanının Zamanı ve Zemini", *II. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh'un Gemisi Sempozyumu*, edit. Oktay Belli, İstanbul 2009, s. 151-162.
- Dartma, Bahattin, "Tevrat'ın Nûh Tûfanına Dair Verilerinin Bilimsel Değeri Üzerine", *III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh'un*

- Gemisi Sempozyumu*, edit. Oktay Belli, İstanbul 2011, s. 447-456.
- Dartma, Bahattin, *Dini, Tarihi ve Arkeolojik Veriler Bağlamında Nûh Tûfanı*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2005.
- Dineverî, Ebû Hanife Ahmed b. Dâvûd (282/895), *el-Ahbârü't-Tivâl*, thk. A. Amir, Vezâretü's-Sekâfe, İskenderiye 1959.
- Ebû'l-Fidâ, İmadüddin İsmâil b. Ali (732/1331), *Takvîmü'l-Büldân*, neşr. M. Reinaud ve Mac Guckin de Slane, A L'imprimerie Royale, Paris 1860.
- Erkal, Mehmet, "Arşın", *DİA*, İstanbul 1991, c. III, s. 411-413.
- Eroğlu, Ergin, *Kutsal Kitaplardaki Tûfan Olayı'nın Tarihi Temelleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.
- et-Tevrâtü's-Sâmiriyye*, çev. Ebül-Hasen İshâk es-Sürî, nşr. Ahmed Hicazî es-Sekkâ, Dâru'l-Ensâr, Kahire 1978.
- Ezrakî, Ebû'l-Velid Muhammed b. Abdullah (250/865) *Ahbâru Mekke ve ma Câe fiha mine'l-Âsâr*, I-II, thk. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş, Mektebetü'l-Esedî, Mekke 2003.
- Fahreddin er-Râzî, Muhammed b. Ömer (604), *Mefâtihu'l-Ğayb*, I-XXXII, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1981.
- Fâkihî, Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk el-Mekkî (272/885), *Ahbâru Mekke fî Kadîmi'd-Dehr ve Hadîsîh*, I-VI, thk. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş, Dâru Hadar, Mekke 1986.
- Falay, Nihat, "Batılıların Ağrı Dağı Bölgesine İlişkin Seyahatnameleri", *II. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh'un Gemisi Sempozyumu*, edit. Oktay Belli, İstanbul 2009, s. 329-337.
- Fathalizade, Ali, "Kaynaklarda Tûfan, Nûh'un Gemisi ve Dağ (Sümer, Akad, Bâbil, Zerdüşti, Hindistan ve Yunan Kaynaklarında)", *II. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh'un Gemisi Sempozyumu*, edit. Oktay Belli, İstanbul 2009, s. 163-172.
- Firûzabadî, Mecduddin Muhammed b. Ya'kûb (817/1415), *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Müessesetü'r-Risâle, 8. bs., Beyrut 2005.
- Gezer, Arif, "Hadis Edebiyatında Nûh ve Tûfan", *III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh'un Gemisi Sempozyumu*, edit. Oktay Belli, İstanbul 2011, s. 549-560.

- Güneş, Abdulkaki, "Kur'ân Kıssalarında Eski Uygarlıklar", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2005, sayı: 24, s. 165-182.
- Güneş, Hüseyin, "Emeviler Döneminde İdil", *Geçmişten Günümüze İdil (Uluslararası Geçmişten Günümüze İdil Sempozyumu Bildirileri)*, edit. M. Nesim Doru, İstanbul 2011, s. 59-70.
- Güneş, Hüseyin, "Tûr Abdîn Yöresinin İslâmlaşma Süreci", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012/2, cilt: III, sayı: 6, s. 71-102.
- Halaçoğlu, Yusuf, "Fersah", *DİA*, İstanbul 1995, c. XII, s. 412.
- Hamîde, Abdurrahman, *A'lâmü'l-Coğrafiyyine'l-Arab ve Muktefatât min Âsârihim*, Dâru'l-Fıkr, 2. bs., Dımaşk 1995.
- Harman, Ö. Faruk, "Kitâb-ı Mukaddes ve Diğer Dinlere Göre Hz. Nûh ve Tûfan", *Hız. Nûh'tan Günümüze Cizre Sempozyumu*, edit. M. Sait Özervarlı, İstanbul 1999, s. 13-20.
- Harman, Ö. Faruk, "Nûh", *DİA*, İstanbul 2007, c. XXXIII, s. 224-227.
- Heidari, Rıza, "Historical and Cultural Visage of Ararat in İran", *II. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh'un Gemisi Sempozyumu*, edit. Oktay Belli, İstanbul 2009, s. 58-61.
- Heller, Bernhard, "Nûh", *İA*, MEB, İstanbul 1964, c. IX, s. 344-346.
- Hemdânî, İbnü'l-Hâik Hasan b. Ahmed (344/955), *Sıfatu Cezîreti'l-Arab*, nşr. Muhammed b. Ali el-Havâli, Mektebetü'l-İrşâd, Sanâ 1990.
- Herevî, Ebü'l-Hasen Ali b. Ebi Bekr es-Sâih (611/1215), *el-İşârât ilâ Ma'rifeti'z-Ziyârât*, thk. Ali Ömer, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, Kahire 2002.
- Hıdır, Özcan, *Yahudi Kültürü ve Hadisler*, İnsan Yayınları, 2. bs., İstanbul 2010.
- Hizmetli, Sabri, *İslâm Tarihçiliği Üzerine*, DİB Yayınları, Ankara 1991.
- Hudûdü'l-Âlem mine'l-Meşrik ile'l-Mağrib*, (Müellifi Meçhul, 372/982'de yazıldı), thk. Yusuf el-Hâdi, ed-Dârü's-Sekâfiyye, Kahire 1999.

- İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım Ali b. Hasan (571/1175), *Târihu Medîneti Dimaşk*, I-LXXV, thk. Ömer el-Amrâvî, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1997.
- İbn Battûta, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Levâtî (770/1368), *Rihletü İbn Battûta*, Dâru Sâdır, Beyrut 1992.
- İbn Cübeyr, Muhammed b. Ahmed el-Endelüsî (614/1217), *Rihletü İbn Cübeyr*, Dâru Sâdır, Beyrut ty.
- İbn Ebî Bekr ez-Zühri, Ebû Abdullah Muhammed (549/1154), *Kitâbü'l-Coğrafiyye*, thk. Muhammed Hac Sadık, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye, Kahire ty.
- İbn Fadlallah el-Ömerî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Yahya (749/1349), *Mesâlikü'l-Ebsâr fî Memâlikî'l-Emsâr*, I-XXVII, thk. Kamil Selman el-Cübûri ve Mehdi en-Necm, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2010.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalâni (852/1448), *Tağlîku't-Ta'lik alâ Sahîhi'l-Buhârî*, I-V, thk. Saïd Abdurrahman el-Kazakî, el-Mektebetü'l-İsâmî ve Dâru Ammâr, Beyrut 1985.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalâni (852/1448), *Telhîsu'l-Habîr fî Tahrîci Ahâdisi'r-Râfiyyi'l-Kebîr*, I-IV, thk. Adil A. Abdülmevcud ve Ali M. Muavviz, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1998.
- İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed (808/1406) *Kitâbü'l-İber*, Ofset baskı, Beyrut 1979.
- İbn Havkal, Ebü'l-Kâsım en-Nasibî (367/977), *Kitâbü Sûrati'l-Arz*, Dâru Mektebeti'l-Hayat, Beyrut 1992.
- İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân (354/965), *Kitâbü's-Sikât*, I-X, thk. M. Abdülhamid Han, Dairetü'l-Mearif el-Osmaniyye, Haydarabad 1983, VII, 281.
- İbn Hurdazbih, Ebü'l-Kâsım Ubeydullah b. Abdullah (300/912), *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, (184. sayfadan itibaren: Kudâme b. Cafer el-Katib el-Bağdadî (337/948), *Kitâbü'l-Harâc ve Sanâatü'l-Kitâbe*) Edit. M. J. De Goeje, Matbaatü Brill, Lugduni 1889.
- İbn İshâk, Muhammed (151/768), *es-Siretü'n-Nebeviyye*, thk. Ahmed Ferid el-Mezidî, I-II, Beyrut 2004.

- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Ömer (774/1372), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XXI, thk. Abdullah b. Abdülhamid et-Türki, İmbabe 1997.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer (774/1372), *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm*, I-VIII, thk. Samî b. Muhammed es-Selâme, Dâru Taybe, 2. bs., Riyad 1999.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim (276/889), *el-Meârif*, thk. Servet Ukkâşe, 4. baskı, Kahire, 1981.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrerem (711/1311), *Lisânü'l-Arab*, I-VI, thk. A. A el-Kebir, vd., Dâru'l-Meârif, Kahire 1981.
- İbn Sa'd, Muhammed (230/845), *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer, I-XI, Kahire 2001.
- İbn Şeddâd, "Cizre Tarihi", çev. Hüseyin Güneş, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011/1, cilt: II, sayı: 3, s. 135-150.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Ali (597/1200), *el-Muntazam fî Tarihi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, I-XVII, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ – Mustafa Abdülkadir Atâ, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut ty.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed (630/1232), *el-Kâmil fi't-Târih*, I-XI, thk. Ebü'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, Beyrut 1987.
- İbnü'l-Fakîh, Ebû Bekir Ahmed b. Muhammed el-Hemedanî (289/902), *Kitâbü'l-Büldân*, thk. Yusuf Hâdî, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1996.
- İbnü'l-Kelbî, Ebü'l-Münzir Hişâm b. Muhammed (204/819), *Kitâbü'l-Asnâm*, thk. Ahmed Zeki Paşa, Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 3. bs., Kahire 1995.
- İbnü'l-Mulakkin, Ebû Hafs Ömer b. Ali (804/1402), *el-Bedrü'l-Münîr fî Tahrîci'l-Ahâdis ve'l-Asâri'l-Vâkıa fi'ş-Şerhi'l-Kebîr*, I-IX, thk. Mustfa Ebü'l-Gayz, vd., Dâru'l-Hicre, Riyad 2004.
- İdrîsî, Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed el-Hammûdî (560/1165), *Nüzhetü'l-Müştak fî İhtirâki'l-Âfâk*, I-II, Mek-tebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye, Kahire 2002.

- İstahrî, Ebû İshâk İbrahim b. Muhammed (340/952), *Mesâlikü'l-Memâlik*, edit. M. J. De Goeje, Matbaatü Brill, Leiden 1927.
- Kaflı, Kadircan, *Hız. Nûh ve Tûfan*, İstanbul 1966.
- Kalkaşendî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Ali (821/1418), *Subhü'l-Aş'a fî Smaati'l-İnşa*, I-XIV, thk. Yusuf Ali Tavil, Dâru'l-Fikr, Dımaşk 1987.
- Kartal, İdris, "Nûh'un Türbesi İdil'de (mi?)", *İdil Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Mayıs 2007, s. 15-17.
- Kazvinî, Ebû Yahya Zekerîya b. Muhammed b. Mahmûd (682/1283), *Âsârü'l-Bilâd ve Ahbârü'l-İbâd*, Dâru Sâdır, Beyrut ty.
- Kesler, M. Fatih, "Mücâhid b. Cebr", *DİA*, İstanbul 2006, c. XXXI, s. 442-443.
- Kılıç, Emel, "Kültür Tarihimiz Açısından Ortaçağ'da Cizre", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, edit. M. Nesim Doru, Ankara 2010, s. 395-410.
- Kinnevcî, Ebû't-Tayyib Muhammed Sıddik Hân (1307/1890), *Fethü'l-Beyân fî Mekâsidi'l-Kurân*, I-XV, nşr. A. Ensarî, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 1992.
- Kırpık, Sevinç K., *Türk Kültüründe Tûfan ve Tûfan ile ilgili Anlatılar*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009.
- Köksal, M. Asım, *Peygamberler Tarihi*, TDV Yayınları, 16. bs., Ankara 2012.
- Köksoy, Mümin, *Yerbilimlerinin Katkısıyla Nûh Tufanı ve Sümerlerin Kökeni*, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2003.
- Kudâme b. Cafer el-Katib el-Bağdadî (337/948), *Kitâbü'l-Harâc ve Sanâatü'l-Kitâbe (184. sayfadan önce: İbn Hurdazbih, Ebû'l-Kâsım Ubeydullah b. Abdullah (300/912), el-Mesâlik ve'l-Memâlik*), edit. M. J. De Goeje, Matbaatü Brill, Leiden 1889.
- Kurân-ı Kerîm Meâli*, haz. Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009.

- Kutsal Kitap, Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, çev. Komisyon, Kitabı Mukaddes Şirketi ile Yeni Yaşam Yayınları, 3. bs., İstanbul 2003.
- Le Strange, Guy (1933), *Büldâni'l-Hilâfeti's-Şerkiyye*, çev. Beşir Fernis ve Kurkis Uvvâd, Müessesetü'r-Risâle, 2. bs., Beyrut 1985.
- Lewis, Jack P., *A Study of the Interpretation of Noah and the Flood in Jewish and Christian Literature*, E.J. Brill, Leiden 1978.
- Makdisî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed (390/1000), *Ahse-nü't-Tekâsim fi Ma'rifeti'l-Ekâlîm*, Matbaatü Brill, Leiden, 1877.
- Maksudoğlu, Mehmet, "Nûh (a.s.) Tûfanı", *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, Ankara 1974, cilt: XIII, sayı: 2, s. 105-109.
- Marco Polo (725/1324), *The Travels of Marco Polo*, çev. John Frampton, Adam and Carles Black, London 1937.
- Maverdî, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed (450/1058), *en-Nüket ve'l-Uyûn*, I-VI, thk. Seyyid b. Abdülmaksud, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye ve Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye, Beyrut ty.
- Mehrân, M. Beyyûmî, *Dirâsât Tarihiyye mine'l-Ku'râni'l-Kerîm*, I-IV, Dârü'n-Nahdeti'l-Arabiyye, 2. bs. Beyrut 1988.
- Mes'ûdî, *Ahbâru'z-Zamân*, nşr. Abdullah es-Sâvî, Matbaatü A. A. Hanefî, Kahire 1938.
- Mes'ûdî, Ali b. Hüseyin (346/957), *Mürüccü'z-Zeheb ve Meâdinü'l-Cevher*, I-IV, thk. M. Muhyiddin Abdülhamid, Dâru'l-Fikr, 5. bs., Beyrut 1973.
- Mollaibrahimoğlu, Süleyman, "Nûh (a.s.) Kıssası", *Kur'an Mesajı: İlmi Araştırmalar Dergisi*, 1998, cilt: I, sayı: 7, s. 56-68.
- Musaoğlu, Ahmet, *Nûh'un Gemisi Cûdîde*, Okul Yayınları, İstanbul 2005.
- Musaoğlu, Ahmet, *Tarihsel Bir Gerçek Nûh (a.s.) Tûfanı*, Vural Yayıncılık, İstanbul 1998.
- Muttakî, Alâeddin Ali b. Hüsâmeddin el-Hindî (975/1567), *Kenzü'l-Ummâl fi Süneni'l-Ekvâl ve'l-Ef'âl*, I-XVIII, thk. Bekri

- Hayyanî ve Saffet Sekkâ, Müessesetü'r-Risâle, 5. bs., Beyrut 1985.
- Njozi, Hamza M., "Gılgamış Destanı, Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an Bağlamında Nûh Tûfanı Kıssası", çev. Mustafa Ünver, *On-dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sam-sun 1997, sayı: 9, s. 331-338.
- Nüveyrî, Şehâbuddin Ahmed b. Abdilvahhab (733/1332), *Nihâyetu'l-Ereb fî Funûn'l-Edeb*, I-XXXIII, thk. Müfid Kamhiyye, vd., Dâru'l-Mektebeti'l-İlmiyye, Beyrut 2004.
- Özkan, A. Rafet, "Vahiye Nûh'un Ayak İzleri", *I. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh'un Gemisi Sempozyumu (Doğubeyazıt, 2005)*, edit. Oktay Belli, İstanbul 2007, s. 230-237.
- Palabıyık, M. Hanefi, "Klasik İslâm Coğrafyacılarına Göre Ağrı ve Cûdî Dağları", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Erzurum 2007, sayı: 19, s. 155-175.
- Refiyi, Hasan, "Farsça Kaynaklarda Nûh'un Gemisinin Bulunduğu Yer", *III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh'un Gemisi Sempozyumu*, edit. Oktay Belli, İstanbul 2011, s. 512-519.
- Reynolds, G. Said, "A Reflection on Two Qur'anic Words (İblis and Jûdî), with Attention to the Theories of A. Minganas", *Journal of the American Oriental Society*, (Oct. - Dec., 2004), vol. 124, no. 4, pp. 675-689.
- Rouse, M. Luther, *Noah's Flood in Geology and History and the Brief Antiquity of Mankind*, The Maynes Press, Toronto 1909.
- Sadî, Muhammed Reşîd, *Kurretu'l-Ayn fî Târihi'l-Cezîre ve'l-Irak ve'n-Nehreyn*, Matbaatü'r-Reşîd, Bombay 1325.
- Sekkâ, Ahmed Hicazî, *Mine'l-Fürûk beyne't-Tevrâti's-Sâmiriyye ve'l-İbrâniyye fî'l-Elfâz ve'l-Meânî*, Dâru'l-Ensâr, Kahire 1978.
- Sandalgien, Joseph, *Histoire Documentaire de l'Armeie des Ages du Paganisme*, I-II, İmprimerie du Senat, Rome 1917.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem, "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Hz. Nûh ve Tûfan Olayına Yeni Bir Yaklaşım", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, Ankara 1996, cilt: 9, sayı: 1-2-3-4, s. 197-203.

- Sarıkcıoğlu, Ekrem, “Kur’an ve Arkeoloji Işığında Nûh Tûfanı”, *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, edit. M. Nesim Doru, Ankara 2010, s. 25-33.
- Sem’ânî, Ebû Sa’d Abdülkerim b. Muhammed (562/1166), *el-Ensâb*, I-V, thk. A. Ömer el-Bârûhî, Dâru’l-Cenân, Beyrut 1988.
- Sem’ânî, Ebü’l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdülcebbâr (489/1096), *Tefsîrû’l-Kur’ân*, I-IV, thk. Yasir b. İbrahim ve Ğanî b. Abbâs, Dâru’l-Vatan, Riyad 1997.
- Söylemez, M. Mahfuz, *Bedevilikten Hadârîliğe Kûfe*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2001.
- Streck, M., “Cûdî”, *İA*, MEB, İstanbul 1977, c. III, s. 223-225.
- Streck, M., “Ağrı Dağı”, *İA*, MEB, İstanbul 1978, c. I, s. 152-153.
- Suyutî, Ebü’l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr (911/1505), *Cem’u’l-Cevâmi’*, I-XXV, nşr. el-Ezherü’ş-Şerîf, Dârüs-Seâde, Kahire 2005.
- Şarâvî, Muhammed Mütevelli, *Tefsîrû’ş-Şarâvî*, I-XXIV, Dâru Ahbârî’l-Yevm, edit. A. Ömer Haşım, by.,1991.
- Şabuştî, Ebü’l-Hasen Ali b. Muhammed (388/998), *ed-Deyârât*, thk. Kûrkîs Avvâd, Dârü’r-Râid, Beyrut 1986.
- Şeker, Necmettin, “Hz. Nûh (as) İle İlgili Hadislerin Değeri ve Yorumu”, *III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh’un Gemisi Sempozyumu*, edit. Oktay Belli, İstanbul 2011, s. 503-511.
- Şemseddin Sami, *Kâmûsu’l- A’lâm*, I-IV, İstanbul 1889.
- Şeyhu’r-Rabve, Şemseddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Tâlib ed-Dimeşki (727/1327), *Nuhbetü’d-Dehr fî Acâibi’l-Berr ve’l-Bahr*, nşr. A. F. Mehren, Academie Imperiale des Science, Petersburg 1865.
- Şırnak Kültür Envanteri*, edit. Mehmet Top, Anıt Matbaa, Ankara 2010.
- Şümeysanî, Hasan, *Medînetu Sincâr*, Dâru’l-Âfâki’l-Cedîde, Beyrut 1983.
- Taberî, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerir (310/922), *Câmiu’l-Beyân fî Te’vîli’l-Kur’ân*, I-XXIV, thk. Ahmed M. Şakir, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut 2000.

- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (310/922), *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, I-XI, thk. M. Ebû'l-Fadl İbrahim, Dâru'l-Meârif, 2. bs., Kahire 1969.
- Tan, Zeki, "Nûh Suresi Bağlamında Küresel Ahlak Bunalımına Hz. Nûh'un Mesajının Katkısı", *İSTEM: İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi*, Konya 2010, cilt: VIII, sayı: 16, s. 113-134.
- Tanyu, Hikmet, "Ağrı Dağı", *DİA*, İstanbul 1988, c. I, s. 481-482.
- Tanyu, Hikmet, "Cûdî Dağı", *DİA*, İstanbul 1993, c. VIII, s. 79-80.
- Tanyu, Hikmet, *Nûh'un Gemisi ve Ermeniler*, Elips Kitap, Ankara 2005.
- Thompson, Bert, *The Global Flood of Noah*, Apologetics Press, 2. bs., Montgomery 1999.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa (279/892), *Sünen*, thk. Muhammed el-Elbanî ve Ebû Ubeyde Âl-i Selmân, Mektebetü'l-Meârif, Riyad ty.
- Tunç, İsmet. "Cudi Dağı'nda İbrahimî Dinlerin Ortak Mirası Olarak Sefine Festivali", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9/2* (2022), 242-265.
- Vakıdî, Muhammed b. Ömer (207/823), *Fütûhuş-Şâm*, I-II, thk. Abdüllatif Abdurrahman, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1997.
- Vakıdî, Muhammed b. Ömer (207/823), *Tarihu Futûhi'l-Cezîre ve'l-Hâbûr ve Diyâr-i Bekir ve'l-İrâk*, thk. Abdulhaziz Feyyâz Hurfûş, Dâru'l-Beşâir, Dımaşk 1996.
- William Ryan, Walter Pitman, *Nûh Tufanı: Tarihi Değiştiren Olaya İlişkin Yeni Bilimsel Keşifler*, çev. Dursun Bayrak, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2003.
- Ya'kûbî, Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Ca'fer (284/897), *Târîhu'l-Ya'kûbî*, I-II, thk. Abdülemir Mehnâ, Müessesetü'l-A'lemî, Beyrut 1993.
- Yâkût, Ebû Abdullah Yâkût b. Abdullah el-Hamevî (626/1228), *Mu'cemü'l-Büldân*, Dâru Sâdır, Beyrut 1977.
- Yaşın, Abdullah, "Cûdî Dağı ve Nûh Tufanı", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, edit. M. Nesim Doru, Ankara 2010, s. 47-52.

- Yaşın, Abdullah, “Nûh’un Gemisi, Cûdî ve Cizre”, *Hz. Nûh’tan Günümüze Cizre Sempozyumu*, edit. M. Sait Özervarlı, İstanbul 1999, s. 37-43.
- Yaşın, Abdullah, *Tarih, Kültür ve Cizre*, Kent Işıkları, 2. bs., İstanbul 2011.
- Yılmaz, M. Kazım, “Kur’ân-ı Kerîm ve Tefsirlerde Hz. Nûh ve Tûfan”, *Hz. Nûh’tan Günümüze Cizre Sempozyumu*, edit. M. Sait Özervarlı, İstanbul 1999, s. 21-29.
- Yınanç, M. Halil, “Ermeniye”, *İA*, MEB, Eskişehir 1997, c. IV, s. 317-326.
- Zebîdî, Muhammed Murtaza (1205/1790), *Tâcü’l-‘Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs*, I-XL, thk. Abdüsettar Ahmed Ferrâc, vd., *Veżâretü’l-İ’lâm*, Kuveyt 1971.
- Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed (748/1374), *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, I-XXV, thk. Ş. el-Arnâvûd, vd., *Müessesetü’r-Risâle*, 2. bs., Beyrut 1982.
- Zemaşerî, Ebü’l-Kâsım Mahmûd b. Ömer (538/1143), *Kitâbü’l-Cibâl ve’l-Emkine ve’l-Miyâh*, nşr. M. S. Grave, Matbaatü Brill, Laiden, 1855.

EXTENDED SUMMARY

Prophet Noah, who is featured in detail in sacred scriptures—primarily the Torah—is considered the second father of humanity. In the Holy Qur’an, a specific surah is named after him, and he is mentioned in over forty places. As a result of his long-term struggle for monotheism (tawhid) carried out with great perseverance, the event of the Flood that befell his people—who insisted on unbelief and transgression—is highlighted as a lesson to be learned. In this regard, beyond the story of Noah in the Qur’an, numerous narrations and accounts regarding the Flood, produced under the influence of reports and stories of Jewish origin (primarily from the Torah), have found a place in Islamic history and exegesis (tafsir) sources. Undoubtedly, these narrations and accounts, the majority of which are fabricated, could be entirely ignored by being labeled as “Isra’iliyyat.” However, it is clear that these reports are a reflection of the Flood concept that dominated early Islamic society, or that the societal perception of the Flood was largely shaped by the influence of these narrations. On the other hand, while the mountain upon which Noah’s Ark is believed to have rested as the floodwaters receded is mentioned as “Ararat” in common contemporary versions of the Torah, it is referred to by the name “Cudi” in the Holy Qur’an. Interest in Mount Ararat has increased, especially in recent centuries, after some Western travelers and researchers promoted the idea that the Ararat mentioned in the Torah is the current Mount Ararat (Ağrı Dağı). However, the extent to which this idea reflects reality and the degree to which the aforementioned mountain deserves this intense interest is debatable. Since the lands where Mount Ararat and Mount Cudi are located have been within the borders of states dominated by Muslims for fourteen centuries, it is certain that the perception

of the Flood prevailing in the Islamic tradition regarding these mountains will play a decisive role in this debate.

When examining the studies conducted on the Flood, it is understood that, in general, the place of the Flood in Islamic culture has been neglected or the issue has been ignored. Nevertheless, we see that the subject has been handled within the framework of exegesis and hadith literature, albeit to a limited extent. We have attempted to address the subject within the framework of basic Islamic historical sources, hoping to contribute to this field from a different perspective. For as far as we have seen, no detailed study has been conducted on the aforementioned sources, other than a few citations made by some researchers to basic Islamic historical sources. Our aim in this study is not to prove the historical reality of Noah's Flood. Nor do we have an aim such as putting forward how, when, in what manner, and to what extent the Flood occurred. We have merely attempted to identify how the Flood was handled in "basic"—in other words, "classical"—Islamic historical sources, to determine what kind of Flood concept was formed in the Islamic geography and in the imagination of the Muslim community over a period of more than a thousand years, and to identify the ongoing beliefs regarding the locations associated with the Flood.

Noah's Flood and Mount Cudi, which we have addressed within the scope of classical sources in the fields of history, geography, buldan (countries/cities), and rihla (travelogues), is a subject that can be handled from a broader perspective. Therefore, addressing the subject through secondary sources in these fields as well as within the framework of exegesis and hadith literature—and even handling them as a whole and comparing them with Jewish and Christian literature—will provide great contributions to the field. In fact, Mount Cudi and its surroundings are in the position of an untouched treasure of culture and civilization.

The structures, monuments, and other works located solely on the summit of Mount Cudi are of a richness that could be the subject of dozens of studies. Therefore, we wish to state that Mount Cudi and its surroundings are a fertile field full of materials that will provide research opportunities for scientists working in different disciplines.

DİZİN

A

- Abdullah b. Abbâs 49, 52, 55, 56,
57, 60, 61, 62, 65, 92, 96, 107,
116, 118
Abdullah b. İbrahim 72
Abdullah b. Muhammed 60, 62
Abdullah b. Mücâhid 66
Abdullah b. Ömer 63, 65, 153
Abdullah b. Ziyâd 57, 76
Abdurrahman b. Ebî Bekir 115
Abdülaziz b. Abdülğafur 47
Abdülhamid el-Himmânî 61
Abdülvehhâb b. Atâ 46
Abdülvehhâb b. İsa 72
Acve 48
Âdem (a.s.) 104
Ağrı Dağı 7, 9, 12, 13, 22, 28, 105,
108, 111, 133, 134, 135, 136,
137, 138, 139, 140, 149, 151,
152, 153, 154, 155, 160, 161,
162
Ahlât 130
Ahmed b. Ali 48, 63, 132, 158
Ahmed b. Bişr 48
Ahmed b. Muhammed 48, 62,
121, 129, 157
Ahmed b. Sindî 48, 57, 63, 69
Ahmed b. Ubeydullah 76
Ahzâb 61
Aişe (r.a.) 46
Akrep 94
'Albâ b. Ahmed 61
Ali b. Ahmed 62
Ali b. Berekât 48, 63, 69
Ali b. Ebî Tâlib 48
Ali b. Hemsâd 61
Ali b. Heysem 74
Ali b. Osman 60

- Ali b. Sâbit 74
Ali b. Zeyd 55, 56, 62, 63
A'meş 97
Âmid 113, 124, 130, 131
Âmul 114
Anadolu 12, 60, 152
Anadolu Selçukluları 127
Ankebût 39
Â'râf 36
Arapça 61, 72, 115
Araplar 46, 52, 72
Arap Yarımadası 123
Ararat 26, 27, 133, 134, 138, 151,
155
Aras nehri 137
Arkeoloji 11, 13, 154, 160, 161
Ashâbü'r-Ress 136, 137
Aslan 59, 66, 96
Asur 11, 115, 133
Aşure günü 47, 53, 73, 77
Attâr 57
Avn b. Ebî Şeddâd 76
Aynülverd 77, 92
Aynür-rusd 127, 132
Aztek 11
- ### B
- Bâaynâsâ 124
Bâbil 11, 54, 106, 154
Bâbü'l-Ferâdis 92
badem 122, 124
Bağdat 121, 127, 131, 132
Bâkardâ 113, 117, 119
Bal 122
Ba'lebek 130
Banîh 144
Bâsûrîn 118, 125, 131, 145
Batı coğrafyacıları 133

Bâzebdâ 117, 119, 121, 122
 Bekiye b. Velid 72
 Bekrî 116, 152
 Beled 124, 128
 Belkâ 72
 Berberler 71
 Berkaîd 124
 Beyazsu 132
 Beyhakî 61
 Beytûlmakdis 54, 103
 Beytülma'mûr 99
 Beytüşşebap 142
 Beyûrâsib 86
 Bilâd-ı Rûm 122, 125
 Birlik Köyü 142
 Bişr b. Muâz 73
 bitkiler 29, 48
 bitki özü 122
 Bizans 125, 138
 Bostancı Köyü 118, 145
 Buhara 114
 Bukâ' 92, 105, 119, 128
 Bulgarlar 71
 bulut 26, 29
 Bürzemehrân 131
 Byurasp 86

C

Ca'fer b. Muhammed 48
 Câhız 102, 153
 canlılar 23, 24, 25, 27, 29, 30, 37,
 38, 39, 41, 48, 93
 Cebel-i Hâris 134, 135, 136, 149
 Cebel-i Huveyris 134
 Cebel-i Hüveyris 134, 149
 Cebrâil 59, 78, 91, 93, 148
 ceviz 122, 124
 Ceyhun nehri 114
 Cezîre 11, 92, 100, 113, 117, 118,
 119, 123, 124, 128, 132, 160,
 162
 Cibâl 124, 125, 163
 Cidde 60, 125, 151
 Cihat 84, 124
 Cîrûn 92

Cizre 13, 112, 114, 117, 118, 121,
 122, 123, 124, 125, 126, 128,
 129, 131, 132, 141, 142, 143,
 144, 145, 149, 151, 155, 157,
 158, 163
 Cudâl 127
 Cûdî b. Rebîa 115
 Cûdî Dağı 7, 8, 9, 12, 13, 14, 27, 28,
 39, 40, 41, 47, 53, 60, 61, 67,
 68, 73, 77, 99, 100, 101, 111,
 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118,
 119, 120, 121, 122, 123, 124,
 125, 126, 127, 128, 129, 130,
 132, 134, 138, 139, 140, 141,
 142, 143, 144, 148, 149, 150,
 159, 160, 161, 162, 163
 Cuma günü 77, 126, 127, 131, 142
 Cuyûmers 106
 Cüveybir b. Saîd 57, 60

Ç

Çin 11, 130
 Çinliler 71
 Çivi 39, 57, 59, 91, 99, 147
 Çiyaye Bexer 143

D

Dahhâk b. Müzâhim 57, 60, 63,
 74
 Dara 124
 Dârebcerd 122
 Davud b. Ebi'l-Furat 61
 Debîl 134, 135, 136, 137
 Debîl b. Ermînî 137
 Demir 39, 57, 59, 65, 89, 147
 Dermeşil 86, 87, 88, 97, 98
 Deyr Ebbûn 131, 143, 144, 145, 149
 Dımaşk 15, 23, 30, 47, 48, 49, 57,
 62, 67, 72, 76, 77, 78, 84, 90,
 91, 92, 94, 95, 96, 97, 100,
 106, 114, 119, 121, 128, 132,
 148, 152, 155, 156, 158, 162
 Dicle nehri 27, 111, 112, 114, 118,
 122, 123, 124, 129, 130, 131
 Dinever 130

Dineverî 117, 154
 Diyarbakır 125
 Diyâr-ı Bekr 124
 Diyâr-ı Mudar 124
 Diyâr-ı Rebîa 124
 Dûmetü'l-Cendel 115
 Dünya 27, 33, 100, 128, 130
 Dvin 134, 135

E

Ebân b. Ebî Ayyâş 48
 Ebû Abdullah el-Hâfız 61
 Ebû Ali el-Haddâd 72
 Ebû Âmir el-Esedî 66
 Ebû Amr el-Hezzâz 61
 Ebû Bekir el-Hatîb 48, 69
 Ebû Hâtim es-Sicistanî 48
 Ebû Küreyb 61
 Ebû Muhammed Abdülcebbâr 62
 Ebû Nuaym 57, 72
 Ebû Ravk 48, 74, 76
 Ebû Sâlih 52, 63
 Ebü'l-Berekât el-Enmâtî 66
 Ebü'l-Fadl b. Hayrûn 66
 Ebü'l-Fidâ 16, 113, 129, 137, 138,
 157
 Ebü'l-Hasen b. Rızkeveyh 48, 63
 Ebü'l-Kâsım b. Bişrân 66
 Ece' 114
 Efsane 11, 12, 50, 147
 Ehl-i Kitâb 15, 49, 67
 Ehnûh 85
 Enes b. Mâlik 48, 72
 Ermeniler 122, 133, 134, 136, 137,
 138, 162
 Erminiye 122, 124, 125, 134, 135,
 136, 137, 138
 Erzen 122, 125, 130
 Eşek 56, 94
 Evcil hayvanlar 24, 25, 29, 31
 Ezreme 124

F

Fâid 46
 Ferrâ 113
 Fezzânlar 71
 Fıkıh 49, 63
 fındık 122
 Fırat 54, 111, 122
 Fil 66, 96
 Firavun 64
 Firûz b. Yezdicerd 106
 Fişabur 124, 125
 Fuhuş 23, 62, 86

G

Galler 11
 Gays b. Ali 48
 gemi 8, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 32,
 39, 40, 46, 52, 54, 57, 58, 59,
 60, 61, 63, 65, 66, 68, 69, 71,
 73, 75, 77, 78, 89, 90, 91, 92,
 93, 94, 95, 96, 97, 99, 100,
 102, 111, 113, 114, 118, 119,
 120, 121, 122, 123, 124, 125,
 128, 129, 132, 133, 138, 139
 Gılgamış Destanı 12, 13, 141, 160
 Gofer ağacı 23
 Gordyene 28, 115
 Güneydoğu Anadolu 112
 Güvercin 27, 55, 61, 101, 102

H

Habeşistan 60
 Habeşliler 71
 Habib b. Mesleme 135
 Hacerülesved 53, 99
 hadis 12, 14, 49
 Hadîse 124
 Hakem b. Uteybe 75, 97
 Halef b. Halife 67
 Halep 130
 Halid b. Ma'dân 72
 Halid b. Velid 115
 Halil kenti 130

Hâm 22, 24, 30, 31, 46, 52, 55, 59,
62, 68, 71, 77, 78, 88, 95, 96,
97, 100, 102, 107, 119, 129, 148

Hareciye 116

Harem 53, 67, 99

Hâris b. Amr 134

Harran 63, 127, 153

Hasan b. Ali 48, 63, 69

Hasan b. Arefe 75

Hasan b. Dînâr 56

Hasan b. Ömer et-Tağlibî 129

Hasan-ı Basrî 46, 67, 72, 75, 76, 92

Haseniye 124

Havai 11

Havariler 55

Havva 21, 75, 92

Hayber 114

Hedbe 62

Hemdanî 16, 122, 155

Hemedan 130

Herevî 16, 125, 126, 127, 155

Hermâs 132

Heştan 141, 149

Heykel bt. Nâmûs 85, 88, 97

Hıristiyanlar 15, 33, 127, 131, 136,
142

Hısmâ 54, 103

Hısneyn 116

Hicaz 137

Hindistan 12, 52, 61, 92, 114, 154

Hintliler 71

Hıra 114, 121

Hişâm b. Ali 61

Hişâm b. Muhammed 52, 54, 157

Hitit 11

Horoz 59, 91, 147

Hûd 37, 53, 57, 58, 60, 61, 65, 74,
75, 76, 78, 89, 90, 91, 93, 99,
111

Hulvan 130

Humus 121, 130

Hüseyin b. Aleviye 57

Hüseyin b. Muhammed 72

Hüveyris b. Ukbe 134

I

Irak 112, 123, 124, 132, 143, 160

İ

İbâd b. Ya'kûb 47

İblîs 62, 70

İbn Asâkir 8, 15, 23, 25, 29, 30,
46, 47, 48, 49, 54, 56, 57, 58,
59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67,
70, 72, 75, 76, 77, 78, 84, 90,
91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 100,
101, 102, 104, 106, 107, 113,
115, 116, 119, 156

İbn Battûta 16, 131, 132, 156

İbn Cübeyr 16, 92, 127, 128, 131,
156

İbn Cüreyc 63, 77, 97

İbn Ebî Bekir 16, 123

İbn Ebî Mansûr 74

İbn Ebî Meryem 46

İbnetü'l-Cûdî 115

İbn Fadlallah el-Ömerî 16, 115,
130, 156

İbn Haldûn 117, 156

İbn Havkal 16, 121, 122, 125, 136,
156

İbn Humeyd 56, 64, 78

İbn Hurdazbih 16, 121, 156, 158

İbn Kesîr 16, 22, 25, 29, 30, 34,
46, 47, 50, 54, 56, 61, 74, 75,
77, 84, 85, 92, 93, 95, 97, 100,
104, 105, 106, 107, 108, 113,
118, 157

İbn Kuteybe 8, 14, 26, 27, 33, 67,
68, 69, 84, 85, 97, 101, 104,
117, 119, 157

İbn Manzûr 112, 113, 157

İbn Sa'd 8, 14, 22, 26, 45, 46, 49,
52, 54, 63, 64, 67, 85, 91, 92,
93, 99, 100, 101, 102, 103, 104,
116, 118, 157

İbn Saîd 132

İbn Sîrîn 72

İbnü'l-Cevzî 16, 22, 23, 25, 46, 54,
57, 74, 75, 85, 92, 94, 96, 97,
100, 102, 103, 107, 157
İbnü'l-Esîr 16, 25, 54, 57, 65, 67,
74, 75, 76, 84, 89, 92, 94, 96,
106, 107, 115, 116, 117, 119,
135, 157
İbnü'l-Fakîh 16, 121, 157
İbn Vekî' 75
İbrahim (a.s.) 84
İbrahim b. Abdurrahman 46
İbrahim b. Müslim 72
İbranice 133
İbraniler 32
İclî 46
İdil 117, 142, 144, 155
İdrîs (a.s.) 84, 85, 86, 96, 127
İdrîsî 16, 125, 137, 157
İklîm-i Akûr 123
İkrime 61
İncil 8, 11, 22, 31, 97, 159
İncir 122
İran 11, 67, 133, 134, 155
İranlılar 133
İsa (a.s.) 32, 55, 84
İshâk b. Abdurrahman 60
İshâk b. Bişr 48, 57, 63, 69
İshâk b. Ebî İsmâîl 72
İskandinavya 11
İslâm 7, 12, 13, 14, 21, 33, 49, 54,
107, 111, 115, 116, 119, 120,
125, 128, 132, 134, 135, 136,
138, 147, 151, 160, 162
İslâm fetihleri 115, 134
İslâm tarihi 8, 13, 23, 31, 40, 45,
49, 52, 63, 64, 65, 67, 73, 83,
95, 140, 141, 143, 145, 149
İsmâîl b. Ebî Ziyâd 48
İsmâîl b. İsa 48, 57, 63, 69
İsmâîl b. Ma'mer 72
İsrailiyat 7, 79
İstahrî 16, 121, 135, 136, 158
İyâz b. Çanm 119

K

Kâbe 53, 61, 74, 77, 121
Ka'b el-Ahbâr 47, 49
Kâbil 70, 84, 86, 95, 100
Kâbiloğulları 54
Kalîkala 130, 137
Kamer 39, 53, 56, 67, 99
Kardâ 26, 27, 116, 117, 118, 121,
122, 131
Karga 31, 55, 61, 101, 102
Karınca 56, 59, 94
Katâde 46, 72, 73, 97, 107, 113, 152
Kazvinî 16, 86, 128, 129, 137, 141,
158
Kefertûsa 124
Kelây 127
Kenân 30, 52, 78, 100
Kenze mağarası 95, 103
Kerek 105, 130, 131
Kılıç Arslan 127
Kızıl Deniz 130
Kilise 128, 131
Krallar 133
Kudâme b. Cafer 16, 121, 135, 156,
158
Kudüs 130
Kûfe 54, 66, 67, 74, 92, 114, 126,
127, 131, 132, 148, 161
Küfeliler 92
Kûh-i Nûh 133
Kur'ân 7, 8, 11, 13, 14, 15, 22, 23,
28, 33, 34, 35, 40, 46, 48, 49,
63, 90, 104, 105, 113, 114, 118,
122, 125, 127, 136, 137, 147,
153, 155, 158, 160, 161, 163
kuşlar 24, 25, 27, 29, 53, 55, 59,
77, 91, 94, 95
Kuzgun 26
Kürtler 122, 131, 145

L
Lamek 21, 52, 84, 85, 86, 96
Luka 31, 32

Lübnan Dağı 92, 121, 128, 130
Lükkâm Dağı 130

M

Mağrib 123, 155
Mahmûd b. Ahmed 57
Makdisî 16, 123, 124, 136, 159
Ma'lenûr Şemsâ 54
Malesâya 124
Mardin 123, 131
Masik 133
Massis 133
Matta 31, 32
Maya 11
Mayıs ayı 13, 160
Mecusiler 106, 107
Medine 95, 114, 115, 116
Mekke 60, 61, 64, 95, 103, 114, 119, 127
melekler 22, 62, 95
Me'mûn 123
Mergasor 144
Mescid-i Harâm 105
Mescit 28, 127, 128
Mes'ûdî 8, 15, 26, 29, 63, 72, 74, 84, 86, 87, 88, 90, 91, 93, 95, 96, 97, 98, 100, 102, 103, 104, 105, 107, 115, 118, 119, 159
Metuşelah 21, 84, 86
Meyâfârikîn 122, 125, 130
Mezopotamya 11, 108
Midyat 132
Mufaddal b. Fedâle 55
Muhammed b. Abdullah 72, 131, 156
Muhammed b. Ahmed 57, 64, 66, 69, 92, 115, 124, 156, 159, 163
Muhammed b. Ali 48, 122, 155
Muhammed b. Eyyûb 60, 62
Muhammed b. İshâk 56, 64, 67, 74, 77, 78, 84, 156
Muhammed b. Ka'b 76
Muhammed b. Osman 66
Muhammed b. Sâib 52, 63

Muhammed (s.a.v.) 15, 45, 46, 47, 48, 57, 84, 93, 99, 107
Muhâribî 47
Muharrem ayı 47, 53, 68, 73
Mukâtil b. Abdullah 57
Mukâtil b. Süleymân 57, 60, 63
Musa (a.s.) 84, 137
Musa b. İsmâil 61
Musa b. Ya'kûb 46
Musul 53, 114, 116, 117, 118, 119, 121, 122, 124, 125, 127, 129, 131, 132
Musul Atabeyi 127
Muveylihe 127, 132
Mücâhid 47, 65, 66, 67, 113, 121, 158
Müğîse 124
Mü'minûn 37, 38
Müncâb 66
Müsenna b. İbrahim 46
Müseyyeb b. Şerik 74
Müslüman 14, 68, 132, 134, 135, 138
Müslüman gezginler 14, 138
Müslümanlar 9, 30, 83, 135, 142

N

Nâfi 63
Necef 131
Nefiller 22
Nesr 35, 77, 84, 86
Nevz dağı 52, 92
Ninova 11, 116, 117
Nisir Dağı 141
Nûbeler 71
Nûh (a.s.) 7, 11, 12, 13, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 74, 75, 76, 77, 78, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 112, 113, 114,

- 116, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 151, 152, 153, 154, 155, 158, 159, 160, 161, 162, 163
- Nûh'un türbesi 105, 119, 125, 126, 130, 131, 143, 144, 145
- Nusaybin 113, 121, 123, 124, 127, 128, 131, 132, 138
- O**
- Ocaklı Köyü 144
- Osman b. Affân 135
- Osman b. Ahmed 48, 63, 69
- Osman b. Matar 47
- Ö**
- Ömer b. Ahmed 62, 72
- P**
- Pakistanlılar 71
- Petrus 32
- peynir 122
- R**
- Ramazan ayı 69, 121, 125, 151
- Rasûlayn 92, 124, 126, 148
- Rebîa kabilesi 122
- Recep ayı 47, 53, 68, 73, 77, 91
- Rey 114
- Roma 11
- Rûmlar 72
- S**
- Sâbiî 86
- Sâc ağacı 58, 91, 127, 147
- Saddam Hüseyin 143
- Sahâbe 15, 65, 72, 119
- Saîd b. 'Urûbe 73
- Sa'lebiye 116
- Sâlih b. Mismâr 46
- Salmanasar 134
- Sâm 22, 24, 30, 31, 52, 59, 62, 68, 71, 72, 77, 78, 88, 96, 97, 102, 119, 129, 130, 148
- Sâmiri 154, 160
- Sararat Dağı 138
- Sebîn dağı 121
- Sefine 142
- Selçuke 127
- Selçuklu 133
- Seleme 56, 62, 64
- Selmân-ı Fârisî 74, 92
- Selvi ağacı 23
- Semânîn 54, 61, 68, 96, 102, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 129, 130, 131, 138, 141, 145, 148, 149
- Semüre b. Cündeb 46
- Senîr Dağı 92
- Serendîb 27, 92
- Silopi 118, 142, 145
- Sincâr 124, 129, 161
- Sudan 71
- sunak 26, 27, 28
- Suriye 143
- Suvâ' 77, 84, 86
- Sühreverd 130
- Sümer 11, 12, 154
- sürüngenler 24, 27
- Süryaniler 115
- Ş**
- Şa'bi 74
- Şâm 72, 119, 162
- Şâmlılar 92
- Şarap 30, 95
- Şehrezûr 130
- Şetab dağı 113
- Şeyhü'r-Rabve 16, 117, 129, 137, 161
- Şeytan 56, 68, 70, 71, 94
- Şırnak 9, 13, 112, 113, 117, 120, 132, 141, 142, 143, 144, 149, 151, 155, 157, 158, 161, 162

Şimşir ağacı 26, 28, 147
 Şinava 144
 Şit 22, 62, 84, 95, 128, 130
 Şitoğulları 52, 96

T

Taberî 8, 15, 22, 23, 29, 45, 46, 47, 54, 55, 56, 57, 61, 65, 66, 67, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 84, 86, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 104, 107, 115, 116, 118, 142, 161, 162
 Taberistan 114
 Tabiîn 15, 49, 65, 72, 126
 Tabut 26, 103
 Tahta 39, 58, 59, 65, 89, 91, 95, 126, 138, 139
 Tâif 137
 Tandır 41, 59, 66, 67, 74, 75, 92, 93, 98, 126, 127
 Taştekin 127
 Tay kabilesi 114
 tefsir 12, 14, 33, 49
 Tekvin 21, 22, 23, 24, 25, 27, 30, 62, 100, 101, 133, 140, 141
 Telâfer 124
 Temmuz ayı 142
 Tevrat 7, 8, 11, 14, 15, 21, 22, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 52, 56, 62, 63, 68, 73, 75, 78, 92, 95, 97, 99, 100, 114, 117, 125, 133, 134, 140, 147, 153, 159
 Tiflis 130, 137
 Tihâme 95
 Tikrit 127
 Tilingitler 11
 Tûfan 12, 13, 24, 28, 31, 32, 45, 93, 103, 104, 106, 108, 114, 115, 134, 138, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 148, 151, 152, 153, 154, 155, 158, 160, 163
 Tûr 113, 121, 132
 Tûr Abdîn 132, 155
 Türk 11, 12, 152, 158
 Türkçe 21

Türkiye 112, 133, 143
 Türkler 12, 71, 153

U

Ubeyd b. Umeyr 64
 Ubeydullah b. Ali 46
 Ubeydullah b. Muhammed 60
 Üc b. Unuk 50, 57
 Uludere 142
 Unuk bnt. Âdem 50
 Urartu 133
 Urve b. Zübeyr 74

Ü

Ümeyye b. Ebi's-Salt 102
 üzüm 122, 140

V

Vakidî 119, 162
 Vâlika 78, 97, 100
 Van Gölü 134
 Vedd 35, 77, 84, 86
 Vehb b. Münebbih 14, 67, 68, 70, 72, 97, 117, 124

Y

Yâfes 22, 24, 30, 46, 52, 59, 68, 71, 77, 78, 88, 96, 97, 102, 107, 119, 129, 148
 yağ 122, 124
 Yağmur 25, 28, 91
 Yahtûn 102
 Yahya b. Abdülmelik 75
 Ya'kûb b. Abdurrahman 72
 Ya'kûb b. İbrahim 75
 Ya'kûbî 8, 15, 22, 26, 29, 62, 72, 83, 85, 86, 88, 91, 95, 97, 99, 100, 101, 102, 118, 119, 162
 Yâm 52, 88, 98, 100
 Yankale Mezrası 118, 145
 Ye'cüc ve Me'cüc 71
 Yeğûs 35, 77, 87
 Yemâme 95
 Yemen 16, 60, 67, 77, 113, 122, 123

Yemhuveyl 86, 87
 yeryüzü 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28,
 29, 30, 35, 53, 58, 59, 68, 71,
 78, 85, 90, 95, 98, 99, 102, 103
 Yeşaya 133
 Ye'ûk 35, 77, 84, 86
 Yezîd b. Zerî' 73
 Yoğurtçular 149
 Yoğurtçular Köyü 141
 Yunan 11, 12, 154
 Yûnâtin 54
 Yusuf b. Hasan 72
 Yusuf b. Mihrân 55, 56, 62, 63

Z

Zâhir b. Tâhir 60, 61
 Zaho 143
 Zebîdî 113, 131, 143, 145
 Zeccâc 113
 Zehebî 64, 67, 74, 75, 76, 77, 115,
 163
 Zemahşerî 16, 125, 163
 Zenciler 71
 Zeva Cûdî 142
 Zevezân 124, 137
 Zeyd b. Halid 72
 Zift 28, 59, 65, 89, 91
 Zikir 36, 142
 Zutlar 71